

Ю.М.Савельєва

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ СІМЕЙНИХ ЗВ'ЯЗКІВ В ЕПОХУ МЕРЕЖЕВОГО СУСПІЛЬСТВА: СХІД ПРОТИ ЗАХОДУ

Проведено аналіз уявлень щодо сутності сімейних зв'язків в умовах глобалізованого мережевого суспільства. Компаративний аналіз цінностей, які сповідує сучасна людина на Сході і на Заході, дає можливість переконатись у загальносвітовій орієнтації на стабільність і підтримку. Шляхи забезпечення цієї стабільності різні: на Заході – через вибудовування сімейних стосунків (тобто, ідеалістичний, абстрактний чинник), на Сході – через легітимне закріплення сімейних зв'язків (тобто, матеріалістичний чинник). Але в будь-якому разі йдеться про сім'ю як процес підтримки мережі міжособистісних зв'язків. Таким чином, мережевий принцип зв'язків сучасного глобалізованого суспільства можна вважати аналогом внутрішньосімейних зв'язків. А глобалізація, всупереч поширеній думці, не є загрозою сім'ї, а лише відображає існуючу реальність. Процесуальний характер сім'ї (сім'єтворення) сьогодні розглядається визначальним у її сутності – всупереч сталій моделі сім'ї як структури. Онтологія стосунків та взаємин прийшла на зміну утвердженню субстанціональних якостей, бо точкою відліку стає не суб'єкт зі своїми субстанціональними якостями, а ті відносини, які ним вибудовуються.

На прикладах Східної та Західної цивілізації продемонстровано сутнісну схожість цінності сімейних зв'язків у носіїв цих двох світоглядних традицій. Розуміння історичної та культурної зумовленості феномену сім'ї, сутності сімейних зв'язків є сьогодні вкрай актуальним для тих, хто професійно працює з сім'єю.

Ключові слова: сім'я, сімейні зв'язки, глобалізація, мережеве суспільство, Схід, Захід.

Постановка проблеми. Живий організм суспільства неможливо уявити без багатства взаємозв'язків і відносин, які утворює та підтримує людина впродовж свого життя. Серед розмаїття цих зв'язків особливе місце посідають зв'язки сімейні, стійкість яких на сьогодні зазнає безліч нарікань. Достатньо часто при цьому корінь зла вбачають у глобалізації, унаслідок якої світ стає все більш взаємопов'язаним і залежним від усіх його суб'єктів. Закономірно постає питання: чи дійсно інтеграція, як сутність глобалізаційних процесів, втрутилась у сутність сімейних зв'язків та похитнула стабільність сім'ї? А також - чи вплинула глобалізація на характер сімейних зв'язків, відображених у східній та західній культурах світу? Відповіді на ці питання дозволять краще зрозуміти особливості “проблемних” аспектів у сфері сучасної сім'ї та сформулювати відповідну культуру ставлення до сімейних цінностей в умовах мультикультуралізму. Без цього важко уявити успішну державну сімейну політику, яка б мала сприяти розвитку сім'ї та гарантувати життєве визначення, інтелектуальний, духовний, фізичний розвиток особистості.

Організована на сьогодні в Україні діяльність спеціаліста соціальної сфери із сім'єю не завжди відповідає сучасним трансформаціям сім'ї та недостатньо часто застосовує техніки критичного осмислення цим спеціалістом змін, що відбуваються з сім'єю. До сьогодні не вирішеною залишається концептуалізація сім'ї, яка б не лише дозволила відобразити сутнісні аспекти сім'ї, а й “вписати” знання про неї в культурне розмаїття українських реалій, що складаються з поєднання східних та західних традицій.

© Ю.М.Савельєва, 2015

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми, свідчить про зростання інтересу представників епохи глобалізму до предмета і сутності сім'ї, по-перше, через принципову тенденцію уваги до раніше маргіналізованих тем, по-друге, через готовність відмови від попередньої стагнаційної культурної парадигми, яка має специфічну позицію щодо фундаментальних інституцій суспільства. Феномен сім'ї кінця ХХ – початку ХХІ століть активно вивчається представниками різних галузей знань. Але у великій когорті дослідників сім'ї можна умовно провести поділ на тих, хто вивчає сім'ю на теоретико-методологічних засадах (які за суттю є філософськими, а отже, світоглядними, концепціями) та тих, хто спирається на емпіричний матеріал, досліджуючи таким чином певний вузький аспект сім'ї. Існує також інший поділ на два концептуально відмінні підходи до вивчення сім'ї: той, що спирається на структурно-функціональну теорію сім'ї (який бачить в сім'ї інституцію, певну сталість, незмінність), та теорію символічного інтеракціонізму (який акцентує увагу на змінності та постійному розвитку сім'ї). Структурно-функціональний підхід репрезентований напрацюваннями американських соціологів Т. Парсонса та Дж. Макінтрі. Символічний інтеракціонізм розвивали соціологи Г.Х. Мед, В.І. Томас, ЛаРосса, Рейтцес, Герберт Блумер. В середині символічного інтеракціонізму утворилась дослідницька школа, яка розглядає сім'ю як процес. Так, визначальним у сутності сім'ї саме процесів взаємодії вважає американський соціолог Ернест Бургес, який запропонував розглядати сім'ю як “єдність взаємодіючих особистостей”. У даній статті ми сфокусували увагу на роботах соціологів-мислителів, які розглядають сім'ю, по-перше, зі світоглядних позицій, по-друге, акцентуючи на сутності сім'ї як повторюваних процесах взаємодії, її динаміці, виокремленні поточної діяльності в сім'ї, що спільно реалізується її членами. Йдеться про наукові доробки М. Кастельса, Е. Тофлера, П. Бергера, Т. Лукман, Л. Белла.

Мета статті – на прикладах Східної та Західної цивілізацій порівняти сутність сімейних зв'язків у носіїв цих двох світоглядних традицій, що передбачає виконання таких завдань:

- з'ясувати основні уявлення щодо сімейних зв'язків у східній та західній культурах;
- простежити процесуальний характер сімейних зв'язків та відстежити його паралелі з принципом мережовості;
- з'ясувати особливості впливу глобалізації на характер сімейних зв'язків в умовах мультикультурного світу.

Результати аналізу, проведеного у межах даної статті, можуть стати відправною точкою у переосмисленні соціології та психології сім'ї, які сьогодні є визначальними в оцінюванні її стану. Натомість філософський аспект сімейних стосунків часто залишається поза увагою як науковців, так і практиків із провадження сімейної політики.

Виклад основного матеріалу. За останні 30 років світ зазнав глибоких змін у політичній, економічній та соціальній сферах і вирізвився швидким технічним прогресом. Це часто пов'язують із глобалізацією – явищем, яке, як вважається, веде світ до уніфікації. Водночас, аналітики Світового дослідження цінностей (World Values Survey) [6, с. 10] стверджують, що впродовж останніх трьох десятиліть культурні особливості та цінності, притаманні великим популяціям людей, не мають тенденції до конвергенції. Погляди, що стосуються шлюбу, сім'ї, статі і сексуальної орієнтації дійсно кардинально змінились, але ці зміни мають характер паралельного руху майже в

усіх суспільствах одночасно (всупереч думці про рух різних культур назустріч одна одній). Тобто, згідно із спостереженнями глобальної наукової мережі Світового дослідження цінностей, культурні особливості різних суспільств не мають тенденції до “злиття”.

Відмінності між суспільствами всього світу вже традиційно розглядають відповідно до умовної мапи культурних зон. Так, найчастіше мають місце порівняння між ісламським суспільством Близького Сходу та протестантським суспільством Північної Європи. При цьому найбільший акцент робиться на достатньо широкому вимірі світогляду – традиційному та світсько-раціональному.

Традиційно орієнтований тип світогляду, характерний для суспільств Близького Сходу, здебільшого асоціюється з набожністю, шануванням авторитету влади, слухняністю та прихильністю до шлюбу. Патріархальний тип сімейних стосунків цього культурного поля увібрав у себе все це через взірці поведінки попередників та має достатньо чітко окреслені межі дозволеного, впорядковує та виносить сім'ю в окремий домен, надає їй високої цінності.

Світсько-раціональний тип світогляду Північної Європи вважається кардинально протилежним по кожному з вищенаведених пунктів. А емансипований характер сімейних стосунків цього ареалу епохи динамічного постмодерну, залишаючи за сім'єю право на існування та виносячи її в окремий домен, все ж не передбачає необхідності визначення того, якою вона має бути.

Але чи дійсно традиційний та світсько-раціональний світогляди в питанні сім'ї є абсолютно протилежними?

Історичний аналіз класичної західної філософії (Платон, Аристотель, Ж.-Ж.Руссо, Г.В.Гегель, Ф.Ніцше) дає можливість стверджувати про існування в її межах скоріше культу індивідуальності, ніж сімейних цінностей. Це було, по-перше, відображенням патріархатно структурованої реальності, по-друге, наслідком свідомого акценту на виокремленні єдиного, як вважалось, достойного ракурсу людини - її раціональності. Поодинокі визначення сім'ї філософами зводились переважно до тлумачення її як групи, до складу якої входить певне коло осіб з визначеними ролями. Тобто, ці визначення відповідали структурно-функціональному підходу у баченні сім'ї. Є підстави припустити, що індивідуалістичні тенденції ХХ століття стали продовженням традиційного світогляду відокремлення, вилучення, ізоляваності: об'єкта від суб'єкта, чоловіка від жінки, зовнішнього від внутрішнього тощо. Врешті-решт це призвело до виникнення культу надлюдини, звузило конструкти суспільства до людської одиниці, яка може виступати як достатньо самостійний та активний суб'єкт.

У свою чергу східна філософська думка (а саме - філософські вчення Індії і Китаю) зберегла уявлення про громаду та державу як про сім'ю, що розрослась, сприяючи тим самим розумінню сім'ї як ефекту збільшення, розширення, а отже, зміцнення і благополуччя людини, яка її утворила. Внутрішньосімейні зв'язки на Сході, також як і на Заході, є “замкненими” в коло певних осіб, але особи, виокремлені у сім'ю, становлять, скоріше, мережу, яка передбачає майже необмежений ресурс підтримки.

Тож, порівняльний аналіз характеру сімейних зв'язків Сходу і Заходу свідчить про таке. Сталість сімейних традицій на Сході сприймається як гарант стабільності сім'ї. Натомість варіативність сімейних форм Заходу інтерпретується як доказ нестабільності та загроза стійкості сім'ї. Водночас стійкість намірів мати сім'ю серед представників Заходу постійно підтверджується соціологічними дослідженнями [5]. Тож,

*СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ І ФІЛОСОФСЬКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ
ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ЛІДЕРА ТА СЕРЕДОВИЩА ЙОГО РОЗВИТКУ*

сім'я як феномен, незалежно від своєї географії, намагається встояти, шукаючи реалізації у варіативності, створенні нових форм та змістів.

Однак для сучасної науки і філософії інтерес становлять не лише процеси, які відбуваються з формою сім'ї та її будовою, а й те, що відбувається з її сутністю. Однією з важливих тенденцій часу у вивченні сім'ї є пошук її сенсу, в якому дослідники-прихильники теорії символічного інтераціоналізму вбачають складник внутрішньосімейної взаємодії як визначальний (на противагу зосередженості на структурі як відображенні сутності). Так, у філософії постмодерна з'явилась тенденція до осмислення процесуальності суб'єкт-суб'єктних стосунків. Підтримка стосунків, як сутнісна ознака організації сучасного світу, посіла більш важливе місце у життєвих цінностях людини, ніж усталена структура. Це відобразилось у тому числі і на сім'ї. Ми розділяємо ідею пошуку сутності сім'ї у процесах внутрішньосімейної взаємодії, вважаємо, що сім'я не є чимось сталим, створеним відразу і назавжди; сутність сім'ї, на нашу думку, полягає у нескінченному процесі підтримки сімейних зв'язків. Канадський соціолог Л.Белла для відображення сутності сім'ї пропонує ввести новий термін, альтернативний сім'ї, - сім'єтворення (англійською – *familymaking*), достатньо близьким до якого було б використання терміна на кшталт російського "гнездование" [3]. Це дозволяє говорити про вихід на визначення сім'ї як процесу підтримки зв'язків близькості.

Іспанський соціолог М. Кастельс у своєму творі "Інформаційна епоха: економіка, суспільство і культура" також наголошує на важливості у сім'ї її дієвого складника, зауважуючи на стосунках: "Людський досвід структурується навколо гендерних/статевих відносин, історично організованих навколо сім'ї. ...Сімейні стосунки і сексуальність структурують особистість і вводять в рамки символічну взаємодію" [4, с. 198]. Хоча є у творі Кастельса і певне протиріччя – не лише сім'ю, а й мережеве суспільство він розглядає як структуру, а у тлумаченні сутності східної сім'ї наголошує на мережі як підтримці (тобто діях) всередині традиційних сімейних зв'язків, що скоріше можна було б трактувати як його прихильність теорії символічного інтераціоналізму.

Структурно-функціональній та процесуальній підходи до з'ясування сутності сім'ї також переплітаються у висновках німецького соціолога й історика філософії Ф. Тьоніс: "Сім'я як ціле конституйована стосунками її членів. Одночасно це ціле є формою, яка не залежить від даних конкретних людей, котрі складають її минущу матерію. Сім'я належить до стосунків «общинного», так само як сусідство й дружба" [2].

Про зростання глобального інтересу до онтології взаємин зауважують і французькі соціологи Л.Болтанські і Е.Кьяпелло, презентуючи у "Новому дусі капіталізму" мережевість стосунків як парадигму нової світоглядної установки. Аналізуючи питання "...чому саме метафора мережі була обрана для репрезентації нового формування світу і посилення його легітимності..." [1, с. 39], автори знаходять відповідь у "...зростаючому інтересі, спрямованому на стосункових якостях (або онтології відносин)". Таким чином, "онтології відносин" приходить на зміну утвердженню субстанціональних якостей, бо точкою відліку стає не суб'єкт зі своїми субстанціональними якостями, а ті відносини, які ним вибудовуються. На думку Т.Козинцевої, логіка стосунків, на противагу субстанціональним стосункам між суб'єктом і об'єктом, є визначальною для мережі [1, с. 43].

Проводячи паралелі у змінах, які відбуваються в епоху глобалізму всередині сім'ї на Сході та Заході, ми знаходимо важливим акцент на підтримці мережі внутрішніх зв'язків, які були і продовжують бути важливими в сімейній культурі обох частин світу. І хоча форма сім'ї на Заході є відмінною від такої на Сході, на нашу думку, Західна мережевість цілого суспільства у вигляді нової культури утворення чисельних груп підтримки, соціальних мереж може бути розцінена як поширення принципу сімейственості. Навіть не маючи кровної спорідненості, люди створюють об'єднання, асоціації, мережі, які ґрунтуються на альтруїстичному бажанні “бути у нагоді”, ділитися досвідом, піклуватись, надавати та отримувати підтримку. Праобразом мережі груп підтримки можна вважати багатодітну багатопоколінну сім'ю минулого, де одні члени сім'ї завжди могли розраховувати на підтримку інших. Зі зникненням фізичної мережі підтримки (із суттєвим зменшенням кількості кровних зв'язків та досвіду взаємин) з'явилась потреба у сторонній допомозі, яку запропонували групи підтримки – мережі різних спрямувань та масштабів. Тож, постає закономірне питання – чи є мережева світоглядна парадигма щодо сімейних зв'язків надбанням сучасного світу, чи це лише трансформація принципу сімейственості, який був і залишається життєво важливим для різних культур світу?

Водночас, незважаючи на поширення принципу сімейственості на східний і західний світ, можна знайти різницю між мережами сімейних зв'язків на Сході і Заході. Для Сходу характерним є соціально-закріплене підтвердження підтримки сімейних зв'язків, чим виступає шлюб. На Заході цій стороні відносин не надається першочергового значення – все частіше оформлення сімейних зв'язків стає питанням вибору людини. Саме цей факт характеризує сімейні взаємини Сходу і Заходу як різні, як такі, що забезпечуються різними механізмами – залежно від того, якої ідеологічної доміноанти дотримується людина. Але в будь-якому разі прагнення до утворення та підтримки стосунків є актуальними і для Сходу, і для Заходу, а їх існування можна розцінити як загальносвітову орієнтацію на стабільність.

Прагнення до стійкої сімейної підтримки, що складається із “живої” взаємодії, є визначальним для обох сторін світу. Розпад сім'ї як повторюване явище в сучасному життєвому досвіді західної людини підтверджує актуальність для неї процесу стосунків, постійної підтримки, а не формальних ознак сім'ї. Постійну підтримку означає і міцність мережі зв'язків, які утворюють члени сім'ї на Сході.

Визначення щодо форми власного сімейного досвіду і трактування того, які зв'язки вважати сімейними, було б варто віддати на розсуд самої людини. Західний світ у цьому сенсі демонструє все більшу толерантність. Водночас традиційне суспільство, переважною мірою репрезентоване Сходом, сьогодні опирається такій свободі вибору. Процес сучасної концептуалізації сім'ї проходить болісно для традиціоналістів, скоріш за все, через те, що відбувається відсікання меж, якими позначали сім'ю впродовж тривалої історії людства. Традиційно відсіч сприймається як втрата. На наш погляд, таке перенесення меж, їх відсіч від традиційного концепту, який однобоко відображає сутність сім'ї (акцентуючи на структурі та функціях), є процесом огранування каменю, що дозволить врешті-решт побачити сім'ю у чистому вигляді.

Необхідність “бачити” у феномені сім'ї, по-перше, вже очевидну історичну та культурну зумовленість, а по-друге, не лише наявність формальних ознак, а сутність сімейних зв'язків, є на сьогодні вкрай актуальною для тих, хто працює із сім'єю. Остання, незважаючи на зовнішньо відмінні ознаки глобалізованого світу від часів

минулого, Сходу від Заходу, зберігає одну й ту саму сутнісну цінність – підтримку сімейних зв'язків.

Висновки. Незважаючи на твердження про відсутність конвергенції культур та життєвих цінностей у глобальних масштабах, ми схилиємось до думки, що Східна та Західна цивілізації все ж зазнають змін під впливом одна одної. Так, донедавна “матеріалістичний та егоїстичний Захід” змінюється, поступаючись матеріалістично орієнтованими уявленнями про сутність і цінність сім'ї, толерантно ставлячись до відсутності в ній легітимного визнання сімейних зв'язків (юридичної реєстрації сім'ї). Це може свідчити про те, що сімейні відносини ідеалізуються та виносяться на вищий рівень значимості, ніж раніше, коли йшлося про матеріальний зиск від шлюбного статусу (сімейного стану).

Всупереч цьому “традиційно мудрий Схід” схиляється до законного закріплення традиційних норм, тяжіючи, таким чином, до матеріального, а отже – структурного складника сім'ї, як-то: забезпечення її стійкості та повної невідворотності у випадку кровної спорідненості.

І у першому, і у другому випадках (на Заході та Сході) людина прагне стійкості та підтримки у сімейних зв'язках, але гарантом цієї стійкості є різні чинники – відповідно, ідеальний та матеріальний. Навзаєм сприйняттю сім'ї як сталого стану приходить сприйняття її як процесу (з акцентом на взаємодію, постійну підтримку), що дозволяє пояснити, чому саме сім'я змінюється, приймає нові форми та наповнюється іншим змістом. Те, що на Заході має характер “серійної моногамії” (розлучення, за яким слідує наступне утворення сім'ї) і створення сім'ї на Сході раз і назавжди, насправді є діями одного й того самого порядку – підтримка зв'язків, які б гарантували стабільність та розвиток. У пошуку цього руйнуються сім'ї на Заході і витримується надзвичайна терпимість у сім'ї на Сході. Прагнення одні й ті самі, шляхи їх реалізації – різні.

Глобалізація, таким чином, дозволила побачити і порівняти те, що відбувалось на великих відстанях одне від одного і чи не лише з цієї причини сприймалось як відмінне. Мережевість сучасного світу дозволила, по-перше, масштабно оцінити сімейний досвід різних частин світу, наблизивши прихований на периферії світ сім'ї до “пильного ока” науки та філософії, і, по-друге, через спільно організовану глобальну діяльність переконатись в існуванні одних й тих самих сутнісних уявлень та цінностей щодо сім'ї у представників різних частин світу. Мережевий принцип взаємодії всередині зв'язків, які люди розцінюють як сімейні, виявився зрозумілим, прийнятним і бажаним для територіально різних культур. Між різними, на перший погляд, сім'ями Сходу і Заходу виявилось набагато більше спільного, ніж того, що їх відрізняє.

Прийняття до уваги нових тенденцій не лише у сім'єтворенні, а й у сприйнятті сім'ї глобалізованим суспільством стає новим викликом для спеціалістів соціальної сфери, які реалізують державну сімейну політику. Подальші розвідки сім'ї на стику соціальної філософії, соціології сім'ї, психології сім'ї та соціальної педагогіки мають бути спрямовані на з'ясування сутності багатовимірного феномену сім'ї. Це дозволить створити умови, сприятливі для існування і розвитку не лише сім'ї (незалежно від її форми, змісту і географії) як ідеального (уявного) утворення, а й для самореалізації кожної людини, яка є членом цієї сім'ї.

Список літератури: 1. Козинцева Т. Понятие сети: логико-гносеологический анализ // Світогляд – Філософія – Релігія. – Суми: ТОВ ВПП “Фабрика друку”. – Вип. 6. - 2014. – С. 37-46. 2. Тьоніс Ф. Дух і літера [Електронний ресурс] / Українське гуманітарне видавництво. – Режим доступу: <http://duh-i-litera.com/tonis-ferdynand/> 3. Кутузова Д.А. “Быть семьей”: взгляд с точки зрения социального конструкционизма. Обзор работ Л.Беллы и ее сотрудников [Электронный ресурс]// Постнеклассическая психология. Социальный конструкционизм и нарративный подход. - № 1 (2). - 2005. – Режим доступа: http://narrativepsy.narod.ru/num1-2005_72.html#_ftn1 4. Castells Manuel. The information Age: Economy, Society, And Culture. - Volume II. The Power of Identity. – Second edition. –A John Wiley & Sons, Ltd., Publication, 2010. – P. 192-261. 5. The Decline of Marriage And Rise of New Families. A Social and Demographic Trends Report [Електронний ресурс]. - November 18, 2010. – Режим доступу: <http://www.pewsocialtrends.org/files/2010/11/pew-social-trends-2010-families.pdf> 6. Values Change the World. World Values Survey [Електронний ресурс]. –16 p. – 2008. – Режим доступу: <http://www.iffs.se/wp-content/uploads/2012/12/WVS-brochure-web.pdf>

Bibliography (transliterated): 1. Kozinceva T. Ponjatie seti: logiko-gnoseologicheskij analiz // Svitogljad – Filosofija – Religija. – Sumi: TOV VPP “Fabrika druku”. – Vip. 6. - 2014. – S. 37-46. 2. T'onis F. Duh i litera [Elektronnij resurs] / Ukraïns'ke gumanitarne vidavnictvo. – Rezhim dostupu: <http://duh-i-litera.com/tonis-ferdynand/> 3. Kutuzova D.A. “Byt' sem'ej”: vzgljad s točki zrenija social'nogo konstrukcionizma. Obzor rabot L.Belly i ee sotrudnikov [Jelektronnyj re-surs]// Postneklassicheskaja psihologija. Social'nyj konstrukcionizm i narrativnyj podhod. - № 1 (2). - 2005. – Rezhim dostupa: http://narrativepsy.narod.ru/num1-2005_72.html#_ftn1 4. Castells Manuel. The information Age: Economy, Society, And Culture. - Volume II. The Power of Identity. – Second edition. –A John Wiley & Sons, Ltd., Publication, 2010. – P. 192-261. 5. The Decline of Marriage And Rise of New Families. A Social and Demographic Trends Report [Elektronnij resurs]. - November 18, 2010. – Rezhim dostupu: <http://www.pewsocialtrends.org/files/2010/11/pew-social-trends-2010-families.pdf> 6. Values Change the World. World Values Survey [Elektronnij resurs]. –16 p. – 2008. – Rezhim dostu-pu: <http://www.iffs.se/wp-content/uploads/2012/12/WVS-brochure-web.pdf>

UDC 316.614.3:316.42:004.738.5(4:5)

Yu. Savelieva

SOCIO-PHILOSOPHICAL CONCEPTION OF FAMILY RELATIONS IN THE ERA OF NETWORK SOCIETY: EAST VS WEST

The article analyzes the nature of family ties in a globalized network society. Despite allegations about an absence of convergence between different cultures on a global scale, the author is inclined to believe that Eastern and Western civilizations still undergo changes under the influence of each other. Recently, the "selfish and materialistic West" has changed, losing its materialistic-oriented understanding of the nature and value of family, and becoming more tolerant to a lack of legitimate recognition of family relationships. This may indicate that family relationships are undergoing a process of idealization, where they will obtain a higher level of importance than before, when attention was concentrated on the benefits of marital status.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ І ФІЛОСОФСЬКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ
ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ЛІДЕРА ТА СЕРЕДОВИЩА ЙОГО РОЗВИТКУ

On the contrary, the "traditionally wise East" has been strengthening its traditional legal norms, focusing on material/structural family features. For example, family stability is ensured by kinship.

In both cases (West and East), people look for stability in family relationships, but the stability comes from different factors –from the ideal and the material features, respectively. The tradition of "serial monogamy" (divorce followed by the subsequent creation of a new family) in the West and the creation of the family once and forever in the East are actually actions of the same order: they both are focused on bond formation, which would guarantee stability and support. In search of stability, families in the West are likely to be destroyed, and families in the East stay together due to an extraordinary tolerance.

Globalization enables us to look at and compare things that happen great distances from each other, and only because of distance do we perceive these things as different. The interconnected network of the modern world allows us, first of all, to make a large scale assessment of families in different parts of the world, bringing the hidden family world from the periphery to the center of interest. Secondly, due to common global activity, it provides us with proof that the same essential ideas and values regarding family are present in different parts of the world. Families of the East and West have many more commonalities than differences.

Key words: family, family relations, globalization, network society, East, West.

УДК 316.614.3:316.42:004.738.5(4:5)

Ю.М. Савельева

**СОЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКОЕ ОСМЫСЛЕНИЕ СЕМЕЙНЫХ СВЯЗЕЙ В
ЭПОХУ СЕТЕВОГО ОБЩЕСТВА: ВОСТОК ПРОТИВ ЗАПАДА**

В статье проведен анализ представлений о сущности семейных связей в условиях глобализованного сетевого общества. Компаративный анализ ценностей, которые исповедует современный человек на Востоке и на Западе, дает возможность убедиться в общемировой ориентации на стабильность и поддержку. Пути обеспечения этой стабильности разные: на Западе - через выстраивание семейных отношений (идеалистический, абстрактный фактор), на Востоке - через легитимное закрепление семейных связей (материалистический фактор). Но, в любом случае, речь идет о семье как процессе поддержки сети межличностных связей. Таким образом, сетевой принцип связей современного глобализованного общества можно считать аналогом внутрисемейных связей. А глобализация, вопреки распространенному мнению, не является угрозой семье, а лишь отражает существующую реальность. Процессуальный характер семьи (создание) сегодня рассматривается определяющим в ее сущности - вопреки устоявшейся модели семьи как структуры. Онтология отношений и взаимоотношений пришла на смену утверждению субстанциональных качеств, потому как точкой отсчета становится не субъект со своими субстанциональными качествами, а те отношения, которые им выстраиваются.

На примерах Восточной и Западной цивилизаций продемонстрировано сущностное сходство ценности семейных связей у носителей этих двух мировоззренческих традиций. Понимание исторической и культурной обусловленности феномена семьи, сущности семейных связей является на сегодня крайне актуальным для тех, кто профессионально работает с семьей.

Ключевые слова: семья, семейные связи, глобализация, сетевое общество, Восток, Запад.

Стаття надійшла до редакційної колегії 3.11.2014